

I MAART 1923.

AFLEVERING II.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER JAAR f 6.50.

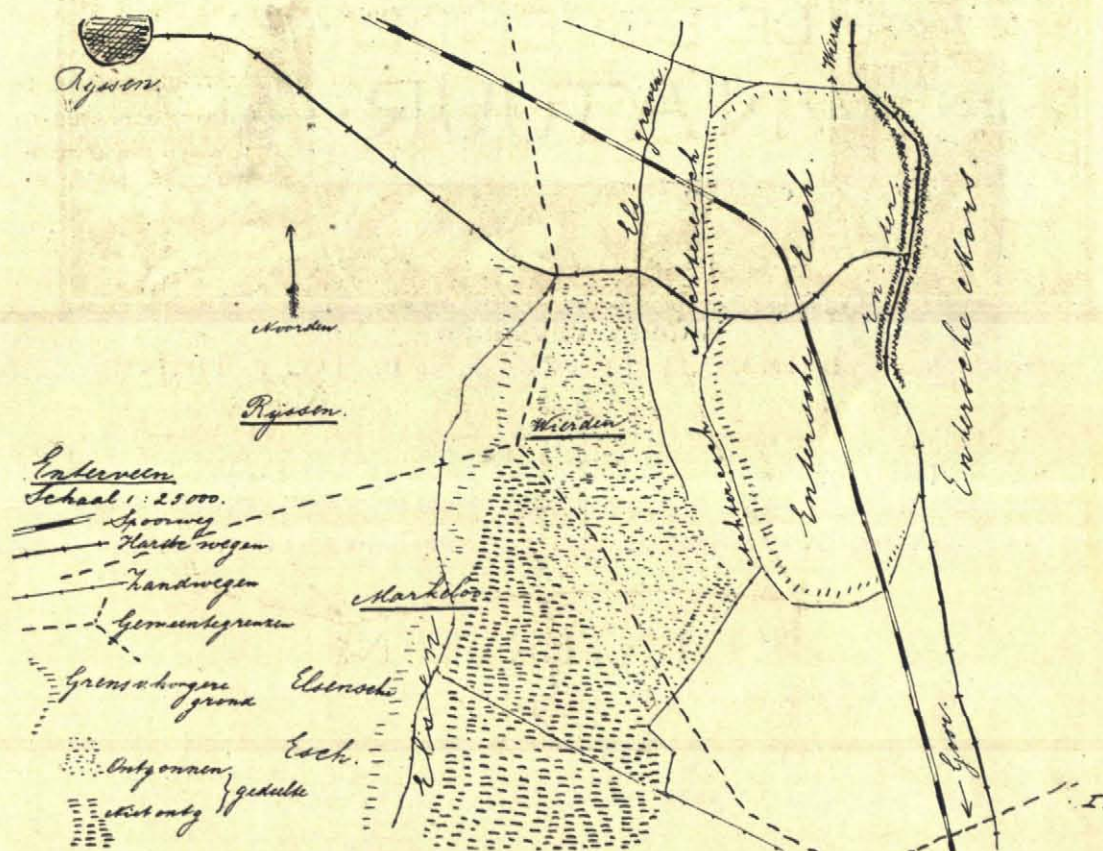
HET ENTERVEEN.

(Zie kaartje.)

ZUIDWAARTS van den straatweg Rijssen-Enter strekt het Enterveen zich uit. Wie van dezen weg, $1\frac{1}{2}$ KM. van Enter en 3 KM. van Rijssen, in zuidelijke richting kijkt, ziet over een uitgestrekte, boomlooze vlakte. In de verte aan den horizon blijft het oog rusten op den Herikerberg aan den weg Goor—Markeloo, met op den top een zware, vierkante uitzichttoren.

Slechts een smalle strook van enkele honderden meters grenst aan den weg Rijssen—Enter, het noordelijkste punt van het Enterveen. Zuidwaarts verbreedt het veengebied zich, ten Oosten en ten Westen begrensd door zandruggen, die elk langs den rand een buurtschap hebben: Achteresch en Elsen. Steeds weer valt duidelijk in het oog, hoe de boerenwoningen gebouwd zijn dààr, waar de vaste zandgrond uit het veen opstijgt, dus op de meer of minder sterke helling; aan den eenen kant van de huizenreeks ligt het bouwland, aan den anderen kant het weiland en het veen. Heel sprekend is in dit verband het verloop der hoogtelijnen op de stafkaart, nl. evenwijdig aan de lengterichting van het dorp of de buurtschap.

Westwaarts strekt het veen zich nog een eind uit onder den dus blijkbaar overgestoven zandgrond. Op vroegere zandverstuivingen wijst ook het verschijnsel, dat verschillende heuvels hier in de buurt, die door den wind aangetast of gedeeltelijk afgegraven zijn, onder de donkere humusachtige laag nog een tweede donkere groeizone vertoonen, van de bovenste door een laag rood zand gescheiden. Waar

Het Enterveen.

de overgestoven zandlaag niet al te dik is (bijv. aanmerkelijk minder dan 1 M.) wordt het onderliggende veen nog hier en daar verwerkt.

Na deze inleiding over de ligging een en ander omtrent het terrein zelf.

Het is oorspronkelijk een hoogveen, echter reeds langen tijd geleden grootendeels af- en uitgegraven. Slecht hier en daar zijn aan de kanten stukken blijven zitten en daar zijn dan de tot 1 à 1½ M hoge graafkanten zichtbaar. Een welige veenmosheide vegetatie is evenwel bijna nergens meer te vinden.

Doordat de afwatering (Noord- of Zuidwaarts) onvoldoende was, bleef het uitgeveende terrein moerassig en in den regel ontoegankelijk. Uitgestrekte rietvelden

boden geschikte schuilplaatsen voor den roerdomp (hier: ieppron), wiens naargeestig, dofdreunend gebrul aan het moeras een zekere geheimzinnigheid gaf. In den winter werd van langere vorstperioden gebruik gemaakt, om het in den zomer opgeschoten riet te oogsten. Slechts in den heeten zomer van 1911 droogde het heele moeras uit op enkele slooten en plassen na, waar duizenden palingen een toevlucht in de modder zochten.

In de jaren onmiddellijk aan den oorlog voorafgaand, werden reeds herhaaldelijk besproken, ontginningsplannen ten uitvoer gebracht. ± 100 HA. werden aangekocht van de verschillende eigenaars, voor wie de grond zoo goed als niets opleverde.

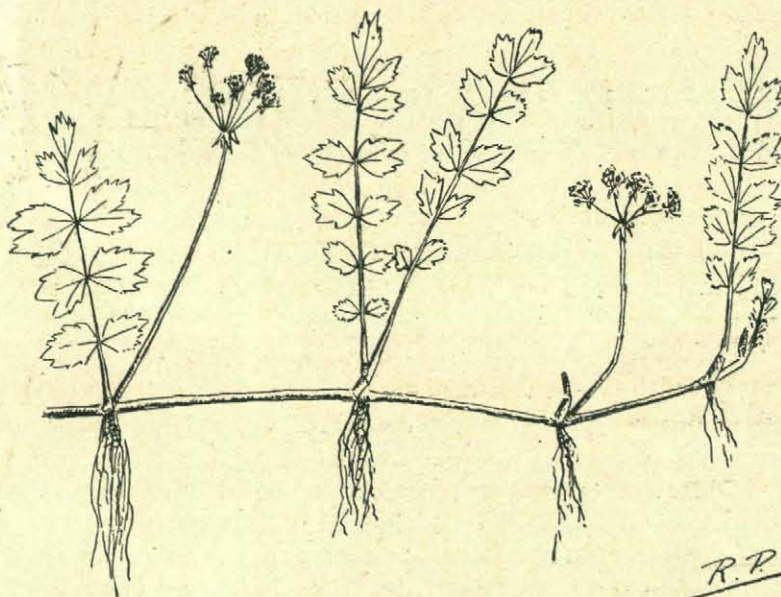

Fig 1. *Helosciadium repens*.

Door verbreding en uitdieping van den Elsgraven werd de waterafvoer Noordwaarts naar de Regge bevorderd, met het gevolg dat de waterstand in het veen aanzienlijk daalde. Hierna werd het aangekochte (Noordelijke) deel geëgaliseerd en van slooten voorzien. De met veen vermengde ondergrond leverde uitstekend bouw- en weiland. De waterstand wordt er nu volkomen beheerscht. Eigenaardig is het te zien, hoe de veen- en moerasflora zich hier langs en in de slooten terugtrekt.

Het nog niet ontgonnen, meer Zuidwaarts gelegen deel wordt echter ook bedreigd. Er is nog wel geen sprake van, dit gedeelte te ontginnen, maar door de verbetering van den waterafvoer is ook hier de waterstand aanmerkelijk gedaald en gaat het heele merkwaardige terrein langzaam uitdrogen. Wat zeer jammer is om de mooie fauna en flora! De bedoeling van dit artikeltje nu is, mede te deelen, welke meer

of minder algemeene of zeldzame dieren en planten ik er gedurende de laatste jaren heb waargenomen.

Kieviten en grutto's, die met hun krijgsgeschreeuw een terrein altijd bijzonder verlevendigen, zijn er veel en ook enkele reigers. Roofvogels zijn er vaak biddend in de lucht of zittend op een paaltje waar te nemen. De aanwezigheid van den roerdomp is reeds vermeld. Eens (in het voorjaar van 1921) ben ik zoo gelukkig geweest op een vroegen morgen een paar dier vogels van korten afstand (± 50 M.) geruimen tijd met den kijker te kunnen waarnemen. In mijn bezit is een exemplaar, dat 27 December 1921 door een hond gedood is, dus blijkbaar een dier, dat hier trachtte te overwinteren.

Ook kemphaantjes hebben er nog hun broed- en kampplaatsen, de laatste steeds op dezelfde plek, die me door een persoon uit de omgeving zoo goed mogelijk werd aangeduid. Toen ik daarop vroeg in den morgen die plek opzocht en voorzichtig naderde, was het spel of liever het gevecht in vollen gang. Het geheel gaf echter meer den indruk van een spiegelgevecht dan van een ernstigen strijd. Steeds waren de vechtende dieren tot op korten afstand te naderen. Eigenaardig is het geluid, dat de kemphaantjes gedurende de vlucht maken; het lijkt veel op het blaten van een geit, en toen ik het voor den eersten keer hoorde begreep ik niet dadelijk, wie het voortbracht. Van de zoogdieren komen de kleinere roofdieren er vrij veel voor. Vroeger werden er ook vischotters aangetroffen.

Wat de flora betreft, volsta ik met een korte opsomming van door mij gevonden soorten. Het is natuurlijk geen volledige lijst en bedoelt dat ook niet te zijn.

Riet, zegge- en biessoorten met hier en daar een elzen- of jeneverbesstruik, bepalen het karakter van het landschap. Behalve het gewone veenpluis komt er waarschijnlijk ook voor de zeldzame hoogveenplant slank wollegras (*Eriophorum gracile*). Langs de slootkanten groeien de groote en kleinste egelskop (*Sparganium ramosum* en *minimum*), de groote en kleine waterweegbree (*Alisma Plantago* en *ranunculoïdes*), de groote en de egelboterbloem (*Ranunculus Lingua* en *Flammula*). Van de Orchideeën heb ik tot nu toe de volgende soorten aangetroffen: Handekenskruid (*Orchis latifolia*; tusschen het riet eenmaal een exemplaar van ruim een Meter hog), gevlekte orchis (*O. maculata*), harlekijnsorchis (*O. Morio*), welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) en moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*). Misschien kan dit orchideeënlijstje nog groter worden! Van de Monocotylen noem ik nog moeraszoutgras (*Triglochin palustris*).

Alle drie inlandsche vleeschetende planten zijn er vertegenwoordigd: Blaasjeskruid (*Utricularia*; de soort of soorten heb ik door het ontbreken van bloemen nog niet kunnen vaststellen), vetblad (*Pinguicula vulgaris*) met z'n lichtgroene bladrozetten en paarse bloempjes en zonnedaauw. Deze laatste in drie soorten, nl. de algemeene rondbladige (*Drosera rotundifolia*) en middelste (*D. intermedia*) en de zeldzame langbladige (*D. anglica*), een echte hoogveenplant.

Heel algemeen zijn parnaskruid (*Parnassia palustris*) en waterklaver (*Menyanthes trifoliata*), beide met fijngebouwde, witte bloemen. Het kleine, zeldzame kruiperd

moerasscherm (*Helosciadium repens*, zie Fig. 1) daarentegen heb ik tot nu toe slechts op één plek van enkele vierkante Meters kunnen vinden. Helaas is deze vindplaats door het dichten van een sloot vernield, zoodat het nog niet zeker is, of het plantje zich heeft gehandhaafd. Verder komen er o.a. voor klokjesgentiaan (*Gentiana Pneumonanthe*) en Wolverlei (*Arnica montana*) beide aan den rand van het veen op vochtige heide; moeraswederik (*Lysimachia thyrsoflora*), penningkruid (*L. nummularia*) en waterpunge (*Samolus Valerandi*); dwergvlas (*Radiola linoides*) en geelhartje (*Linum catarticum* = purgeervlas), twee kleine, buitengewoon mooi vertakte Linaceeën.

*Vaccinium*soorten heb ik niet gevonden.

Aan den rand van het veen, op vochtige heide, groeien in elkaars onmiddellijke nabijheid de volgende drie Wolfsklauwsoorten:

moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*), groote wolfsklauw (*L. clavatum*) en de zeer zeldzame dennenwolfsklauw (*L. Selago*, zie Fig. II), een overblijfsel uit den ijstijd. Vooral deze laatste vondst deed mij bijzonder veel genoegen. In z'n „Reisherinneringen uit Spitsbergen en Noordelijk Scandinavië” zegt Dr. G. J. van Oordt over deze plant het volgende (Zie De Lev. Nat. van 1 Mei 1922 blz. 4): „In de droge, heideachtige toendra (van Spitsbergen nl.) komt op enkele plaatsen een echte arctische Wolfsklauwsoort voor, nl. *Lycopodium Selago* L., dezelfde soort, die in Midden-Europa nog wel als glaciaal-relict wordt aangetroffen.” Tegen berghellingen in N. Scandinavië kwam ze in massa voor (Zie De Lev. Nat. 1 Juli 1922 blz. 71). De planten zijn donkergroen, rechtopstaand en lijken veel op heel jonge denneplantjes; ze zijn typisch dichotoom vertakt (zie fig. 2, mijn herbarium-exemplaar). Evenals van *Helosciadium* heb ik van *Lycopodium Selago* slechts één groeiplaats kunnen vaststellen, waar ze voorkomt in slechts weinig, tusschen de heide verborgen, exemplaren.

Toch heeft ze zich eeuwenlang weten te handhaven!!

Lang zal nu haar leven hier misschien niet meer duren!

Enter, Januari 1923.

R. PRAKKEN.

Naschrift: Ook de microscopische fauna levert merkwaardige vondsten, b.v. *Heleopera rosea* (zie een volgende aflevering), ook een echte hoogveenbewoner. Door het verkleinen bij het afdrukken is de schaal van het schetskaartje nu ongeveer 1 : 36000; de teekeningen zijn op $\frac{2}{3}$ der natuurlijke grootte.

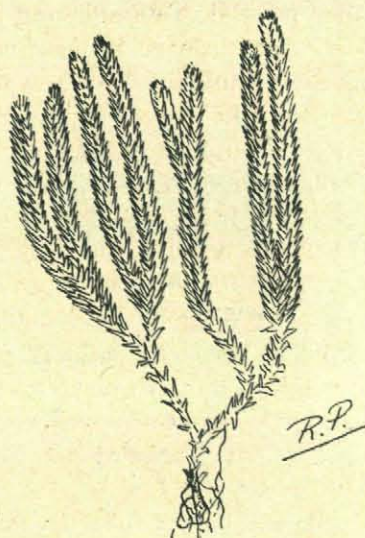

Fig. 2. *Lycopodium Selago*.